

M. H.

Vid vårt fifta sammanträde ålades mig, at i dag intaga detta rum, hvarifrån jag så ofta hört lyckliga talare höja sina röster. Känslig för min ofullkomlighet, har jag ej kunnat undvika at befinna, hvad jag vid jämförelsen går at förlora. Men den som framträder utan anspråk, utan all hög inbillning om sig själf, skulle icke den kunna hoppas Edert tålmod, M. H., för et försök, som blifvit frukten af några få stunders ledighet, och som ibland alla sina brister, åtminstone skall äga en förtjänst: den, at icke länge trötta.

I alla tider har lyckans inflytelse på store mäns gerningar varit synbar. Det är en allmän böjelse, at sika til ära och anseende — En skall hinna målet, men tio skola aldrig upnä det. Det är mindre förtjänsten än lyckan som bestämmer allmänna omdömet och befästar åminnelsen — Sant är det, at en stor man, som misskännes, och en niding som berömmes, alltid af de vise återföras til sit rätta värde; men dessa vise äro få. Här af har jag tagit mig anledning at framkasta några, i fanning mycket strödda, reflexioner, ledande til et bevis för mänskliga ofullkomligheten, och säkert äfven för min egen. —

Strödda Reflexioner öfver Storhetens
Vansklighet, olika Lycka och Ära.*)

Det finns en Envälds magt, som uti människors bröst
En ifrig tillit får, ehuru den bedrager;
Som skiftar lugn och storm, bekymmer, qual och
tröst,

Som fällan lyder hoppets röst,
Som härjar flitens fält och fläckar snillets lager,
Som hegdar hjeltens arm och skyddar veklingen,
Som skänker brottet låf, förakt åt dygden gifver,
Och vid hvars delningsfutt förtjänsten lottlös blifver
Af ingen rätt förstådd — Och *Lycka* kallas den.
Om utom tidens gräns ej någre rymder funnos,
Dår af de dygdige belöningarne vunnos,
Då ågde människjan rätt i knot fördjupa sig,
Och lasten loflig blef på villors törnestig.
Men hon af Himmeln får en kraft at motgång bära
Och det är denna fanna lära:
Din lott är *Vansklighet*, och *Tålamod* din ära.

Är Ödet hjeltens vän? Skall han belönad bli?
Nej, ofta på des väg förföljelsen skall födas,
Och lyckligare är i första striden dödas,
Än öfverleva den — I fosterland förödas,
Och grannars segertog, och egnes anarchie,

B 4

*) Upläst den 25 Febr. 1797.

Och bytets delande och bödlars raseri.

Eller bör man den beklaga

Som, uppå en spillra fatt,

Den de ilskna vågor jaga,

Sjunker uti djupets natt?

Nej. Då hoppet ljuft och matt

Målat hamnen för hans tanka,

Talar själfva sanningen:

" För at hinna råddningen,

" Har du tufen mil at vanka, "

För Åran hjelten föds. Men skall hon alltid kröna

Hans snille, dygd och tapperhet?

Skall hon hans ädla värf med friska lagrar löna

Och skapa hans odödlighet?

Nej, oita *samtids tacksambet*

Är lik den lufteld, som försvinner,

Knapt är den tänd och klarast brinner,

En ögonblick — den fins ej mer.

Förfäret väpnar sig. Lättsinnigheten ler.

Och agget minsta fel med microscoper ser;

Men efterverldens hävd belöningen skall dela

Til tröst för hvarje mänskjovån,

Och rista denna sanningen:

" Han sina pligter fyllt, Fast Rygtbarhet ses fels,

" Hans ädelmod förtjänt men ej förmodat den. "

Mänskligheten tårar gjuter
 Då hon saknar sit förivar,
 Och den dygd, som jorden bar,
 Först i grafven åra njuter.

Men icke alltid där. Bland hundra stridare,
 I hvilkas hjeltebröst en lika åra lågat,
 Och som för dygd och rätt de samma storverk
 vågat,

Och alla varit lycklige,

Skall blott, kan hånda, *en* til efterverlden hinna,
 Man skall de andres namn uppå ruiner finna,
 Och fråga: Hvad förtjänst betecknar denna skrift,
 Som tiden stympat har, och aldrig målla höljer?
 Och — i Cypressers skygd, i denna marmorgrift,
 Är det tyrannen som sig döljer?

Är det en filosof, hvars läror ingen följer?
Alt är förgänglighet, och själfva Minnet dör.

Och högre vishet är, at uti lugnet trifvas,
 Än i en hvirvelvind imellan klippor drifvas:

Då den som jordens fred förstör

Och alltid största bullret gör,

Är mindre åra värd, men mer besjungen blifver,

Än denna stilla, ljufva dygd,

Som blygsam, nyttig, glömd, i låga hyddans skygd

Ät dårskapen en tår, ät nöden bistånd gifver;

Som långt ifrån palatserne,

Af ingen åtrå tård, den ärfda jorden plöjer,

Och ej i stora ting en svag förmåga röjer,
 Och ej på stridens fält i grymhet sig förnöjer,
 Och ej på snillets brant förökande fördröjer —
 Men kan åt Odets vindkast le.

Ja! Du som aldrig svård, men första plogen smidde;
 Du, som de första korn i åkerns sköte spridde;
 Du, som det första träd i lunden plantade,
 Du, som de första seglen spände;
 Du, som bland örterne den första läkdom kände;
 Du, som i skogarne den första tiger fällt,
 Du, som det första bröd åt hungerns söner skiftat;
 Du, som den första fred imellan bröder stiftat,
 Du, som det första värn kring svagheten har ställt. —
 J, glömde nyttige, förutan rygtets yta!
 Jag i odödlighet er glömska vill förbyta.
 J jordens väl beredt — ej färgat den med blod,
 Och inga villor spridt — men ingen mianesstod
 Mig låger edra namn och edert ädelmod.

Mänskjolyttet ära dömmar
 Åt de fräcka lasterne;
 Och de milda dygderne
 Sällan ser och alltid glömmar!

Lyft dig i snillets rymd. Strid för dit fosterland.
 Befrämja allmänt väl. Fly ej bekymrens bana,
 Gå, til själfständighet at de förslagde mana,

Och vinnstens trollstaf bryt ur egennyttans hand,
 Med saktmod dämpa hatets brand,
 Och samla splitets barn kring dina härars fana:
 Gör alt — Men ödet afgjort är.
 Det störtar *Engelbrecht*, fast han förmåga bär,
 At staka ut et mål för sina tiders fasa;
 Men det beskyddar *Gustaf Vasa* —
Homerus, hjeltediktens far,
 Föraktets njugga skärf hans samtids åtgärd var,
 Och aldrig trodde han i tretti seclers dagar
 Ej blott at vara til, men äfven stifta lagar.
 Men *Voltaire* längens lön uti sin ungdom får,
 Och utaf bifall kjust, och utaf skänker riktad,
 Han glad och lekande til rygrets tempel går,
 Likväl den pyramid, hvarpå hans uena står,
 Kan hända först skall finnas svigtad.
 Förkräftad, sorgsen, arm, och utan verkningskraft
 Skall en, med högsta rätt at ljus och nytta gifva,
 I tiden gäckad bli, och sedan bortglömd blifva;
 Ty han blott dygderne men aldrig lycka haft.
 En annan deremot, med mindre själens styrka
 Skall storverk föra ut, och skapa sig et namn.
 De bägge ödets bifall yrka.
 En förr, den andre sent skall fly i glömskans famn?
 Ack! lågom: — Är det rätt at månskjor lyckan
 dyrka?

Af Förfynen lika lott

Af förmåga, ej af lycka,

Tvånne dödelige fått,
Vansklighet skall bägge trycka!

Förståndet vid sin gråns en enda fanning vet,
 Den, at det famlat har förutan läkerhet.
 Det på en ebb och flod af hypotheser gungas
 Ån nära ljusets höjd, ån ned i mörkret slungas,
 Ja, stolt Philosoph, som granskar Stjernans lag,
 Som i systemers form bestämmer Guds behag —
 En främling för dig själf på relan genom tiden,
 Blef *Visbet* ej din del. Och på din sista dag,
 Du redan ljudet hör utaf den lärda striden

Til hvilken du en orsak var.

Och du, som segerfåll på *Styrkans* vingar far,
 Som gifvit riket namn, beherrskat millioner,
 Och ärestoder fått på gruset utaf throner;
 En pust — och du förgås. Dit sista föremål
 Skall bli at se din afligt brytas,
 Det låf, du skördat har, i sinådelse förbytas,
 Och skiftningen beredd at gunstlingarnes stål,

Mänskligheten alltid letat
 Efter ojämnförlighet;
 Och sin ofullkomlighet
 Glömt, ehuru hon den vetat,

Förtjänsten mätas hör af bragdens nyttighet;
 Ej af des lyckas ljud, men af des svårighet.
 Ty mindre vådligt är på lugna vågen flyta,
 Än styra skeppets fart då vreda stormar ryta,
 Men seclernäs erfarenhet,
 Af häfderne bestyrkt, befannat,
 At om en hjälte sig med vishet, verksamhet,
 Försakelse och dygd mot lasterne bemannat,
 Om i en allmän flykt han likt en klippta stadnat,
 Och trotsat fördomarnes svall;
 Men lyckan afundsam mot honom sig förklarar,
 Han Gudlik sänker sig, men mörkret ännu varar,
 Och obemärkt han flockna skall.
 Så på en vinterdag, den tåta dimmor hålja
 Sit omlopp solen gör, men ofedd, skymd och glömd
 Hon samma strålar har, fast töcknar dem fördölja.
 Vid horisonten tidigt gömd,
 En lång och ryslig natt skall händes bortgång följa.

Den som ljus och värma gaf,
 Misshänd blir bland motgångs-ilar;
 Åreminnet fallan hvilar
 På hans obefökta graf.

Sarmaters skyddare, som ikring jorden irrar,
 Som lyckans dagning blott, men ej des middag fett!
 Du fordom ordning böd, men tvådrägt den förvirrar;
 Nu af den vifes lugn du efterdömet gett.

Af fär och bojor höljd och utaf nöd förfvagd,
 Af dina landsmän knapt beklagad,
 Du lifvers tyngsta bördor bar;
 Då oförtänkt en stjerna sänkes;
 Dit oförtjanta qual betänkes,
 Och friheten dig återskänkes
 Utaf et vidsträckt våldes fär,
 Hvars första jämna steg uppå regenters bana
 Bevitna: Dygden är hans vana,
 Förtryck hans afsky är, och Sanning hans behag.
 Den dag han gjorde godt, hans lyckligaste dag.
 Och nu — du sorgens blick på flydda öden kastar
 Och til en ljusnad trakt med svanens långtan hastar,
 Bland nya världens folk du söker sällheten;
 Men, kanske äfven där du ej skall finna den? —
 Nej — drick af glömskans flod, och hoppas icke lycka.
 Du hånnes falskhet rönt. Blif oberömd och god,
 Njut nöjets aftonstund — Men om dig forger trycka,
 Om plågor sjuda i dit blod,
 Om smädan lagern vill ifrån din hjesa rycka,
 En enda fristad fins, och det är *Tålmod*.
 Hon gafs åt *Washington* — den afundsvårda ära,
 At segra mot förtryck til Frihetens försvar,
 At *Cincinnatus* lik, uti bekymrens dar,
 Gå fram och sprida hopp — och sedan blott begära,
 At som Medborgare til lugnet återgå.
 Men du *Kosciusko*, vörd at lika sällhet röna,
 Dig ingen tackfäinhet skall tröfsta och belöna.
 Man skall din vänmagt se — dit värde ej förstå.

Ej *Storheten* beror utaf vår egen möda.
 Et öde blandar sig i våra företag.
 Det svaga spinnelnät en värflåkt kan föröda.
 Så krållas *Styrkans* magt, så mörknar *Snillers* dag.

Mänskligheten alltid hoppas
 Finna hög lyckfälighet.
 Men bland ödens bitterhet
 Glädjens blomma fällan knoppas.

I de mågtigares strid
 Skall den svage offret vara,
 Och i lugnets korta tid,
 Fika efter rygtets fara.

Motgång, vanmägt, fiård och nöd
 Själfva hjeltens stunder dela —
 Vi förblindas, lida, fela
 Från vår födsel til vår död.

Den Känslofulles anspråk på Sällheten.

Mine Herrar!

Den känslofulles anspråk på sällheten, är detta större än vanliga människors? — Denna fråga, M. H., är värdig eder upmärksamhet, och fäkert torde hon någon gång redan vara eller framdeles blifva ibland Eder framställd af en skickligare talare, än den J anmodat at i dag intaga detta rum. Skulle likväl de korta och strödda tankar deröfver, til hvilka jag nu måste inskränka mig, icke synas olämplige, icke ovärdige föremålet af ert samfund, blir det mig en upmuntran, at framdeles vid mera ledighet gifva dem det sammanhang och den utförlighet jag kan åstadkomma.

Är den känslofulles anspråk på sällheten större, än vanliga människors? — Vid blotta framställandet af denna fråga är jag fäker, at J, M. H. redan inom Er själfve besvarat hänne med et tyft ja. Åtminstone synes mig den tanken, at en känslfull och öm människja är fällare, än den kalle och känslolöse, för mycket älskvärd, at icke gillas af hjertat, innan förståndet öfvervägat den; och jag skulle svärligen kunna högakta den mannens tänkefätt, som önskade, at
 detta

detta vore en villfarelse. Men å andra sidan är det kanske lika säkert, at en tänkare, som endast söker skäl och grunder för sin öfvertygelse, utan at förföras af det ljuftva, det intagande i en sak, hvilket lika ofta tillhör villorna som sanningen, skall finna denna sats snarare paradoxer än folklar. Vid blotta tanken, at den ömaste dödlige, at själfva Naturens och *Julies* älskling framfuktat et sorgligt lif, hvem frestas ej at fördöma denna listighet i känslan, som hos honom endast syntes vara en större ömtålighet för förtretligheter och smärtan, endast göra hans bröst mera blottadt och värnlöst mot anfall af alla slag, hans finneslugn lättare stördt, och hans lott at icke blott bära egna, utan efven dela andres, ja hela sit släktes olyckor? Bör man då så högt skatta denna känslighet; eller är det ej heldre en välgörande omtanke hos Naturen, hvilken likfom stålklädt vissa bröst mot obehagliga intryck — på samma sätt, som arbetarens hand har at tacka en tjockare hud, at den ej fåras af de tunga eller grofva ämnen den handterar? —

Men då jag talar öfver en sak, van at betraktas ur så olika synpunkter, och då i intet ämne begreppen äro mera vacklande än vid det som rör våra känslor, är det en billig fordran, at jag först när-

mare föker bestämma hvad som egentligen menas med den känslöshet jag omtalar. — Denna är icke blott en vifs organernas fullkomlighet eller svaghet, at ovanligt lätt röras af de minsta yttre orfaker, och at röras våldsamare än andres: en egenkap, som onkeligen är grundämnet til skaldens och konstnärens snille, til alla sublima och förkjufande foster af inbildningen; men denna egenkap utgör likväl icke ensam det vi kalle en känslfull människja, och Fransöferne *un homme sensible*. Man kan ej neka Nero en känsligare själ för harmoniens och sångens behag än tusende andre; men tyrannens minne är därför lika värdt förbannelser. Man kan än mindre befrida *Kotzebue* den ömaste, den lättördaaste inbildningskraft, och likväl är det för det minsta möjligt, at rygget kan vara fant, som föreställt ofs honom som en man med mindre god moralisk character, ehuru mycket jag åtminstone är böjd för at tro motsatsen. Men i alla fall är den känslighet, som föder snillet och inbildningens underverk, icke det samma som den ömhet, hvilken utgör en människjas moraliska värde.

Ännu mindre menar jag dermed en vifs ytterligt ömtålig och fin känsla hos en del människjor, hvilka både hastigare och våld-

famare än andre upröras, glädjas, oroas, hoppas och förskräckas äfven af de minsta anledningar, få snart det likväl endast angår dem själfve: människjor, hvilkas hela känslkraft ensam synes tjäna at underrätta dem om det som hänför sig til denna stora medelpunkt af verlden, i hvilken de anse sig, och är få mycket starkare, ju mindre den delar sig til främmande föremål. Jag nekar ej dessa at vara lättörde, at lifligare fåras af en förtretlighet, mera modfällas af en motgång, mera lida vid en förlust, om den också endast kostade deras fåfänga, än andre; men med allt detta kallar jag dem egoister, ej känslofulle.

Ännu et annat slags människjor kunde med mer anledning vilja tilvälla sig detta namn; hvilka jag dock med lika stränghet utesluter. Jag menar sådana svaga varelser, som ända til convulsioner och svimningar röras af en ömkelig scene; hvilkas förderfvade ners-fystem skakas så häftigt vid åsynen af en olycklig och lidande, at de nödgas tilluta eller bortvända ögonen, för at icke själfve gifva et lika bedröfligt skådespel. Jag medgifver väl, at i flera fall är detta endast en förnäm grimace, endast en masque, antagen för at dölja et i grunden hårdt och känslolöst hjerta; men jag vågar ej derföre påstå, at det icke

äfvén kan vara verkligt. Om en rik man skickar til en ungdoms vän, som lider i torftighet, några plåtar, med de heligaste försäkringar til budbäraren, at han gerna ville se och trösta sin gamla vän munteligen, om han ej vore för öm och känslfull at kunna uthärda detta möte; så tror jag honom visst icke: om et fruntimmer, under omforgen för sin parure, bedyrar at hon ej et ögonblick kunde vara borta från sin väns sjukfäng, så framt hon ej vore för lättrörd at se händes lidande, utan at själf röna anfall af sin migraine eller sina vapeurer, så tror jag händes än mindre. Men om ockfå detta vore mer än et hyckleri; om människjor, det vi ej kunne neka, gifvas, hvilkas fibrer, like asklöfven skälva vid minsta fläkt, som aldrig kunnat uthärda en digtad stark tragisk scene utan feberagtiga följder, mindre en verklig utan olägenhet; — så kallar jag dessa människjor svaga, nervsjuka, vapeureusa, eller hvad de behaga; men ej känslfulla.

Likväl anser jag för ottridigt, at i samma lättrörda organer, samma medfödda känslighet, som jag nu nämnt, och hvilken, endast genom sin riktning eller öfverdrift, blifvit egoisme eller svaghet, ligger et Naturens anlägg til den ädlare känslömhets, som characteriserar människjovännen. Så

leda sin näring och tilvext från en gemensam trädets stamm de grenar, hvilka räcka frukten åt vandraren, och de som förvexa til oduglighet. At utreda hvilka oändeligt många och färskilda omständigheter i mänskliga lifvet modifiera denna samma känslighet hos en del til et fel eller svaghet, hos andra til den sublimaste fullkomlighet, lemna jag åt de forskande snillen, som äfven inom detta samfund finnas vuxna en sådan undersökning. För mit ändemål är det tilräckligt at anmärka, at den stora titeln af känslfull människja tillkommer endast den, som utan svaghet och utan åtminstone en raisonnerad egennytta, lifligen delar de känslor af nöje eller smärta hvaraf han finner andre upprörde; som, vid åsynen af lyckliga eller lidande varellser, är i stånd at glömma sig själf så långt, at han erfar en verklig tilvext eller minskning i sin egen fällhet, hvarigenom själfva hans egenkärlek blir en driffjäder för ädla och oegennyttiga gerningar. Denne kallar jag, i egentligen moralisk mening, en känslfull människja, och om denne är min fråga: Är des anspråk på fällheten större, i den mån han äger denna fullkomlighet?

Man skulle ej utan förtydning af hvad jag hittills sagt, kunna göra den slutsats, at känslömhets emot andra utestänger den

famma i affeende på ofs själfve, eller at en man med små passioner och föga ömtålighet vid det, som rör honom själf, yre den skickligaste at omfatta andra med et ömt deltagande. Tvärtom — detta är juft motsatsen af min öfvertygelse, och jag skulle anse mig endast til hälften hafva fökt uplysa mit ämne, om jag ej betragnade den känslofulle i det dubbla förhållandet, til honom själf och til andre.

Känslömhets, i affeende på ofs själfve, kan ej vara annat än förmågan at njuta mera lifligt, och fåras mera djupt af det som andre känna mattare. At detta mycket beror af det fysiska i organerne, deras större eller mindre, medfödda eller upöfvade, rörlighet, är desto vissare, som erfarenheten lärt ofs, at en ovanlig känslighet nöter och försvagar kroppsbyggnaden; och at människor med en ytterligt hög grad deraf fällan hinna den ålder, som de kalle och mindre lättrörde: lika med alt flort och ovanligt i verlden, som, enligt sin natur, fällan äger en lång varagtighet. Detta är också medelmåttans största triumph, mindre afundsvärd än mången föreställer sig — Vördom desse åldrige, som grånat under mödor och omsorger för verldens gagn, som i en lifligare ålder varit kanske ömare och känslofullare än vi; och betrak-

tom med et medlidande men ej föraktande öga den köld, som nu råder i deras känslor, och deras oförmögenhet at röras äfven af det ömaste. Förlåtom den 80 årige mannen, som utan synbar sorg fer en maka bortbäras til grafven, hvares förlust han för 50 år tillbaka icke hade kunnat öfverlefva. Förlåtom honom, om han, vid hvar hänryckning öfver uplysningens och mänsklighetens segrar, kallar det svärmeri. Det är blott en liten del, som återstår af hvad denne mannen fordom var; fordrom ej af den hvad som redan försvunnit. Men deremot är vår harm få mycket billigare vid åsynen af desse vegeterande varelses, hvilkas enda lifliga organer synas vara de, som röra matsmältningen, som under sit sköldpaddlika framskridande på årens bana, med en hårdhet lik detta djurets skal, utestänga alt som ej duger för deras rofgrighet eller förnöjelse. Deras känslkraft, jag medgifver det, har samma förtjänst som oxens, at den ej söfar sig på föremål som ej angå dem. Misgunnom dem derföre icke, at blifva frodige och gamle, at kallas sluge och eftertänksame, at vara skicklige hofmän i stridiga conjuncturer, aldrig frestade at upoffra sig för vänskapen eller öfvertygelsen: medgifvom alt detta; men — om de i stöd deraf vilja tilvälla sig et företräde

framför känslofulla människor, då, M. H. hämnoms på deras högmod med vårt förakt.

Jag fätter den känslofulles fällhet ej i förmågan at njuta längre eller oftare än andre; men i den, at njuta lifligare och af ädlare anledningar. Förlåten, M. H. at jag här, för at uttrycka mig i korthet, nödgas tilgripa några föråldrade metaphysiska termer, då jag skiljer imellan en intensiv och extensiv högd af känsla. Jag hade ej därmed skolat fåra edra öron, om jag fett mig i fländ at öfversätta dem, eller at utan saknad för mit ämne gå dem förbi. Den förre af dessa känslograder tillägger jag den känslofulle; den sednare hopen af människor. Om någon här skulle anse min fråga redan upplöst, ur det skäl, at på fällhetens vägskål desse grader af känsla kunna anses ungefär upväga hvarandra; at samma del af fällhet, som den känslofulle äger i starka och lifliga njutningar, äga andre i svagare men flere; at samma känslighet som uphöjer nöjet, ger äfven smärtan en skarpare udd, och at härigenom upkommer en jämnvigt, som gör all vidare strid om företrädet onödig. — Om någon, säger jag, erinrar detta; så har jag egentligen ingen ting deremot: men neken mig likväl icke den tilfredsställelsen

at, om jag kan, föreställa Eder en caracter som jag älskar, på des intagande och lyckliga sida.

Jag vågar då, utan betänkande, påstå, at den känslofulle, i mon af denna fullkomlighet, äger et vida större fält för njutningar och vida flere anledningar til nöjen, än den kalla och phlegmatiska människjan. För hans öga ikläder sig Naturen likfom en högtidligare drägt, för hans sinnen har lifvet tusende vällystar okände för andre. Huru mycket skulle jag nu önska mig skaldens bildande föreställningsgäfv, för at afmåla för Er, M. H. den känslofulle, såfom Naturens förtrognaste gunstling, för hvilken ensam hon likfom blottar de mest ljufva och förkjusande af sina behag; til hvars öra hannes harmoniska röst, ohörd af myriader andre, tränger sig ömt vällydande i vädrens flägt, i källans forl, i foglarnes fånger; för hvars känslor hon likfom en moder för det mest älskade barnet spar de utföktaste och läckrafte njutningar, under det hon undfägnar andra med de gröfre och allmännare. Jag skulle då följa den känslofulle i de lyckliga ögonblick, då beundran och kärlek hänrycka honom vid Naturens högtidligare skådespel, eller då en ljuf melancholisk känsla framkallar en tår ur hans öga, vid bilderne af

den flocknande stjernan, eller de visnade löfven, eller de fallna ruinerne. Jag skulle föreställa Eder *Osfian* på Selmas stränder, sittande vid *Malvinas* graf, och det sorgligt rörande ljudet af hans harpa skulle öfvertyga Eder, at för den känslofulle äger själfva forgen et ömt behag, är själfva saknaden en njutning. Jag skulle med *Baggesen* besöka *St. Pierres* ö; och *Roussaus* vålnad skulle där svara mig, at hans öma känslighet för Naturen och mänskligheten, gaf honom vida flere de lycksaligaste stunder, än hans ömtålighet förorsakade honom smärtsama. Än mer — jag skulle vid åsynen af förtryck och orättvisa, följa den känslofulles inbildning til lyckligare verldar, där dygder uprättas, och där den brottslige — förlåtes. Jag skulle i dessa och tusende olika fall finna honom äga icke blott mera ämnen för den renaste glädje, än andre, utan äfven flera tilgångar til tröst och lindring under motgången; och jag skulle trotsa den, som ändock vågade neka, at han är fällare än de kalla trögrörda människor, om hvilka *Göthe* säger: De se löfven falla; utan at tänka mer, än at det snart blir vinter.

Och likväl hade jag ej ännu följt den känslofulle i snillets och konsternas verld, ej visat honom i sin väns sällskap, ej

föreställt honom som maka, eller i kretsen af sina barn; där jag öfveralt skulle finna anledningar at uphöja denna människans älskvärda och lyckliga character. Men jag är fäker, at för Er, M. H. har jag endast behöft nämna dessa namn, och eder egen inbildning har redan fullbordat taflan långt fullkomligare än efter min teckning. Jag nödgas, ehuru ogerna, en stund vända mig från dessa gladare bilder, at ej altför mycket rättvisa den förebräelsen, som ville jag endast se mit ämne på des vackra sida.

Låt vara, ropar den egenkäre maklige mannen, i hvars tycke *Sancho Panza* var visare än *Socrates*, hvars öga solens majestätiska uppgång aldrig fägnat utan genom den tanken, at den dagen förestod et calas eller en incassering af hans räntor; låt vara, ropar han, at din romantiska hjelte finner nöjen och njutningar, där jag ej finner någre. — Jag afundas dem vist icke: men, medgif mig ockfå, at honom möta törnen och stötstenar på lifvets bana, hvilka ännu aldrig fårade min fot; och döm sedan, hvem som vinner vid jämnförelsen. Jag har, tillägger han, olyckligt vis tilfalle nog at göra denna jämnförelse själf på min befynnerliga son, hvars så kallade känslfullhet redan förstört hans ungdoms liflighet, hans naturligen muntra lynne, och det som är mer

än alt detta, redan kostat honom hans möderne. Ännu efter flera års vana vid sin förlust, är han barnslig nog at gråta vid en älskarinnas graf, i stället at som en klok man föka sig en annan: hans dårskap at låta röra sig af det som angår andre, har mer än en gång ådragit honom den harmen, at blifva bedragen eller lönt med otack; och för at störa hans sinneslugn behöfs ofta icke mer, än enobehaglig tidning från Seimens eller Pôströmens stränder. Är detta at vara lycklig? — Är detta en älskvärd character? frågar en annan — och visar ofs en hop svärmande ynglingar; se där, ropar han, deras föräldrar, som med bekymmerfulla blickar följa desse ynglingars utfväringar, darrande af ovifshet at se dem en dag lika lätt galningar eller förderfvade varelses, som store och känslofulle män.

Sådana inkast, M. H., mot den känslofulles anspråk på fällheten äro för mycket vanliga, at vi skulle kunna vara förlagne huru de böra besvaras. Medgifv om öppen hjertigt, det vi måste medgifva, at en ytterlig känslighet, då den ej styres af förnuftet, lätt kan förvandlas til veklighet och svaghet: Nekom icke, at det är mycket både större och berömligare, at bära motgången som en man, än at duka under för den samma som et barn. Medgifv om

äfven, at människjor af denna hallt äro lätt förförde til förvillelser och utsväfningar af alla slag, och blifvom icke svärmeriets försvarare, då vi tro ofs strida för ömheten. Men erinrom derjämte, at alla dygder, alla hjertats ädlaste egenskaper hafva en gräns, och at derutöfver är ytterligheten, hvilken aldrig bevisar något emot själfva faken: eller hvem lastar väl tapperheten, derföre at en narr onyttigt vågar sit lif i en duell? Hvarföre skulle man då döma obilligare om den känslofulle? Framför alt skiljom väl imellan sinnlighet och ömhet. Det är annars icke ovanligt, at en utsväfvande yngling skryter af at vara öm och känslofull, i samma mon som han är slaf af sina sinnen, föraktar federne och det kalla förnuftet: Han tror, at under dessa vackra namn skall själfva liderligheten synas mindre förhatlig, då den ej utestänger et godt hjerta; och han smickrar sig, at på detta sätt se sina dårskaper eller laster bortblandade med store mäns svagheter. Men han skall ej bedraga ofs. — Sägom honom rent ut, at de sinnligaste människjor äro verkligen de minst känslofulle: Frågom honom til ex. om det är ömhet, at förföra en oskyldig flicka, och sedan fly undan åsynen af hannes tårar; frågom honom, om det är känslofullt, at göra sina föräldrar

forg, at bedraga sine välgörares hopp: Sägom honom, at sinnligheten utestänger ömheten, och at, då det djuriska hos människor är rådande, kan det ädlare eller moraliska icke vara det. — Sägom honom detta, och, om hans hjerta ännu ej är lika förderfvadt som hans feder, skall han rodna öfver sin hårdhet och blifva känslfull.

Jag har redan, M. H., alt för länge misbrukat ert tålmod, för at än längre våga göra det, genom uprepande af flera inkast mot den känslfulles fällhet, lika lätt besvarade som de jag anført. Snarare bör jag hoppas eder tilgift, om jag ännu en liten stund söker fästa er upmärksamhet vid det intagande och lyckliga i denna människans caracter.

Jag har förut åtminstone fökt visa, at den känslulle visst icke har skäl at anse sig vanlottad af Naturen. Dock — hon ensam gaf honom icke detta företräde för andra. Upfostran, omständigheter fullkomnade det: Lika mycket. — Han äger det verkliga; men icke äger han det derföre, at han som en högre varelse skall tro sig, likfom af misstag, ställd ibland vanliga människor, för mycket under honom at känna hans lycka eller värdera hans fullkomlighet; utan derföre, at han, själf förmånligt danad för fällheten, är mest i stånd at meddela

och bereda den åt fina likar. Så höjer sig ibland träden denna stora majestätiska Ceder, icke at ensam draga negdens must eller uphemta skyarnes droppar, utan at dela skygd åt de svagare vexterne.

I samfundslefnaden är det egentligen vi skole föka den känslolulles företräde: där skole vi finna denna hjertats egenskap vara grundämnet til alla de älskvärdaste dygder, alla stora upoffringar, alla ädla företag, med et ord, til människjans yppersta moraliska fullkomlighet — Huru skulle den då icke vara det för fällheten? Utom denna hufvuddygd, hvad är vänskapen annat än en uträkning af egennyttan; hvad är kärleken mer än et sinnligt begär? Hos den kalla och känslolöse, hvad äro väl de ädlaste samfundsdygder: förfakelsen, mildheten, välgörandet, om icke et skryt af hans fåfänga, eller et tvunget offer åt lagarne och anständigheten? Än mer — utom en viss förädling af ömheten, förlora äfven verkliga dygder sin rätt til vår högaktning: Rättvisan blir hårdhet, nitet intolerance, tapperheten öfvermod eller grymhet. Likfom de mindre himmelskropparne mista sit sken den stund de ej uplysas af solen; så, utom ömheten, förlora dygderne sit behag och sit värde.

Om jag icke billigtvis fruktade, at

redan hafva öfverfkridit de gränser, inom hvilka et Tal i moraliska ämnen måste in-
 skränka sig, för at åtminstone finnas dräg-
 ligt, hvilket stort fält ägde jag icke här at
 föreställa Er, M. H., den känslofulles fäll-
 het i det han bereder andres; at afmåla
 hans hjerta likfom för mycket öfverflödande
 af öma och lyckfaliga känslor, för at kunna
 inneslutas där, utan at sprida sig til alt hvad
 som omgifver honom. Med en mindre än
 medelmåttig uppfinningsgåfva skulle rikhe-
 ten af mit ämne göra mig mångtalig, och
 det intagande i själfva saken öfverskyla
 brifterna i talarens föreställningsfätt. —
 Tusende anledningar skulle framte sig, at
 i olika ställningar, olika verkningskretsar
 igenfinna den känslofulle lika älskvärd och
 lika lycklig. Et tröstande ord i hans mun,
 en rättelse af hans erfarenhet, en gåfva
 från hans hand, alt skulle finnas hafva et
 eget värde, som den kalle och känslolöse
 ej kan gifva åt de rikaste skänker. — Jag
 hade tillfälle vifa, at medlidandet vid an-
 dres olyckor, långt ifrån at vara en plåg-
 sam känsla hos den ömsfinte, är tvärtom en
 verklig njutning för hans hjerta; at åter
 deltagandet i andres fällhet, utom den
 krets där egenkärleken kunde inblanda sig,
 är en långt fällsyntare dygd, och kanske, en
 större moralisk fullkomlighet. Jag ägde
 anledning

anledning at omtala, huru den känslofulle, i mon af sina infigter och sin uplysning, utsträcker spheren för sin ömhet til verlden och människjoslägtet, och jag skulle i det fallet finna hans fällhet grundad på icke mindre än fanningens och uplysningens oemotståndliga segrar til mänsklighetens bättnad. Jag älskar visst icke dessa larmande verldsborgare, som, enligt en stor filosofhs yttrande, säga sig älska människjoslägtet för at slipa älska en far, en bror, eller en maka: jag tror mig hafva visat hvilken aktning sådana hycklare förtjäna. — Icke vågar jag påstå, at den känslofulle skaldens utrop: ”Jag i et afgrunds-djup mig skulle ”lycklig kalla, om ingen dödlig fanns ”olycklig mer än jag,” är mer än en vacker hyperbole, som hedrar hans hjerta. Men deremot är jag lifligen öfvertygad, at för en öm själ, som äger förmåga at inse och följa mänsklighetens framskridande til fullkomlighet, kunna des öden visst icke vara likgiltiga, eller gryningen af fanningens dag annat än förkjusande: en sats som jag alarminst behöfver bevisa inför et samfund, hvars ära och hvars fällhet det är, at genom uplysningens och federnes helgd visa människjor sättet at vara lyckliga.

Alt detta voro ämnen til de ömaste betraktelser, de rikaste målningar, de star-

kaste bevis: och från hvar färskild ställning i mänskliga lifvet, dit våra tankar följt den känslofulle, skulle vi återkomma med den öfvertygelsen, at hans anspråk på fällheten är större i den mon han äger denna fullkomlighet.

Huru små skulle icke i jämförelse häremot den kalle mannens betänkligheter synas ofs? Huru obetydlige hans invändningar om den känslofulles större lätthet at blifva bedragen, hans mjältsjuka stunder, hans besynnerligheter och dylikt. Blotta vissheten om vårt förakt skulle qväfva den känslolöses högmod och tyfta hans inkaft. Han skulle känna sig likfom nedflyttad til den låga grad af människjovärde, som närmast intil djuren tilhör honom, och han skulle åtminstone ej våga förklena eller förlöjliga en fällhet, som hans hjerta ej är lyckligt nog at kunna dela.

Längre, M. H., vill jag ej misbruka ert tålmod. Tillåten mig blott en erinran. — Jag tror mig visst icke hafva skrifvit en Afhandling om den känslofulles fällhet: jag tror mig endast hafva samlat några de oumbärligaste materialier til en sådan, tjänlige at efter utarbetning och en mognare granskning möjligen blifva det. Och ur denna synpunkt anhåller jag at J täcktes anse detta mit ofullkomliga försök.

Konsten at tadla alt och bevisa intet, ådagalagd i en så kallad Recension af Sällskapet F. Bs. Journal för allmänna Uplysningen och Sederne, införd i första häftet af G. A. Silfverstolpes Journal för Svenska Litteraturen.

Sällskapet F. B. som är känt i allmänheten, icke blott til sit namn, utan ock til sit föremål igenom publiciteten af sina högtidsdagar, igenom sin Journal för allmänna Uplysningen och Sederne, och igenom sin schol-inrättning i Stockholm, kallad *Lyceum*, ser sig på et lika få oväntadt som oanständigt fått bemött i en af G. A. S. utgifven brochure, kallad: *Journal för svensk Litteratur* (se p. 24—39.) Detta fått, hvar på Magister Docens vid Upsala Academie, och Bokhandlaren, Välborne Herr G. A. Silfverstolpe angripit Sällskapet F. B. til des exillence som Orden, til des göromål och schol-inrättning: et fått ovärdigt hvar man af vett och feder, om det ock vore en enskild person, emot hvilken han skrifvit, är för långt under den aktning Sällskapet är sig själft skyldigt, för at å des sida förtjäna annat svar än förakt, annat

affeende än medömkan. Men oakadt Sällskapets tyfta förakt, hyfer man dock för mycken högaktning för et vördadt Publicum, och står i för stor förbindelse hos många aktningssvärde medborgare, at icke vifa dem några prof af välborne Herr Bokhandlaren *Silfverstolpes* anspråk på förstånd, några bevis på hans grannlaga urskiljning och grundliga omdömen, samt några caracteristiska drag af hans ärlighet och opartiskhet.

M. Docens och Bokhandlaren, välborne Herr G. A. S. har med en sig själf tillägnad auctorlig myndighet, i en så kallad prospectus, förklarar: ” At hos ofs allmänna ” granskningar saknas, som böra leda för- ” fattare til fullkomligheten: at utan en ” sådan allmän granskning kan man föga ” hoppas, at litteraturen skall stiga til nå- ” gon utmärkt högd: at man i synnerhet ” bör tillskrifva bristen af en allmän gransk- ” ning, at i fednare tider icke allenast til ” en del allmänhetens smak och kunskaper ” blifvit misfleda, utan ock våre unge ” författare bedragne at i sina försök följa ” odugliga mönster; at det är nu mer ovan- ” ligt, at ibland de få skrifter, som i Sverige ” lemna pressen, finna några, som antingen ” til innehåll äga förtjänst; eller som i ” anseende til stilen är utmärkt (äro ut-

” märkta) af uttryckens rigtighet och språkets renhet: at våre författare med en all ting trotsande egenkärlek tyckas vilja påbörda allmänheten, at de äga snille: at man dock ännu bör hoppas, at dessa fel kunna rättas genom et strängare underkastande under allmänhetens räfst, m. m. ”

Med sådana anspråk på öfverlägsna kunskaper, snille, smak, allmän granskning, språk-kännedom, etc. etc. etc. med en så faderlig ömhet för unga författare, och, ehuru aldeles oombuden, dock med et slags förmynderskap för allmänheten, framträder G. A. S.

Våre författare i sednare tider äro en *Oxenstjerna*, en *Gyllenborg*, en *Rosenstein*, en *Leopold*, en *Kellgren*, en *Lidner*, en *Lenberg*, utom många andre både i och utom Svenska Academien. Grundlig lärdom, snille och smak, rigtighet i uttryck och renhet i språket stämpla desse författares skrifter: de hafva uphöjt, men aldrig misfledt allmänhetens smak och kunskaper, och blifva aldrig odugliga mönster för unga författare. Då de fleste af ofvannämnde författare ännu lefva och utgifva skrifter, är det lika få ofannfärdigt som obetänksamt sagdt af en pamphletskrifvare: *Nu mera är ovanligt at ibland de få skrifter, som i*

Sverige lemna pressen, finna några som äga förtjänst. I samma mening talar han om rättighet i uttryck och renhet i språk, och just under det samma felar själf emot bägge. Det är äfven, för en medelmåttig auctor, ingen synnerlig förtjänst, at skriva ren grammatik, som dock i denna mening är uraktlåten: och *et underkastande under allmänhetens rådf* är en emphatisk språk-skönhet, endast passande i *Silfver Stolpes* allmänna granskningar.

Herr Bokhandlaren yttrande både om Sällskapet såsom Orden, och des skrifter, är en oredig blandning af okunnighet och falskhet i omdömen, och en vanhedrande grofhet i uttryck. Några ställens anförande är nog at härom öfvertyga.

Herr Bokhandlaren finner, (han själf och visst ingen annan) at et hemligt Sällskaps, eller et Ordens Sällskaps Journal för *allmänna Uplysningen* är *likasom man skulle lofva en journal för allmänna uplysningen genom mörkret*: (monne Herr Bokhandlaren förelatt sig en annan väg, eller genom uplysningen til mörkret?) at det tyckes strida mot sådana Sällskaps natur at bidra til uplysningens tilvext; at det är mindre begripligt, at en Orden, et hemligt Sällskap, där man i sit beqvämliga incognito frestas at försöka många saker, kan i lång-

den och beständigt åsyfta det som endast är verkligen godt, och at det minsta man kan befara af sådana hemliga inrdtningar för något föregifvet godt ändamål, är charlatanerie, m. m. Okunnighet, fördom och obetänksamhet; man vil icke förmoda en låg böjelse at svärta medborgares goda företagen framlysa i dessa tilmälen. Är et arbete fämre derföre, at des författare är okänd? Huru kan det strida emot et Ordens Sällskaps natur, at bidraga til uplysningen? Hvad hindrar, at et sådant Sällskap icke i längden skulle kunna åsyfta det som endast är verkligen godt? F. M. fällskapet är äfven för sin ålder ganska respectabelt; således efter Herr Bokhandlaren logik urartadt, eller det minsta man deraf har at befara för något föregifvet godt ändamål, är charlatanerie.

Sedan Herr Bokhandlaren gjort en barnslig anmärkning om fällskapet F. Bs. förening med Egyptiska Orden, frågar han med en sig värdig myndighet: Har då Sällskapet icke betänkt, at skråagtigheten och hemligheten i uplysningen, och sättet at befordra den, är en död för all uplysning? Et nytt bevis på Herr Bokhandlaren okunnighet om naturen af skrå, och på des förhaftade omdömen. Har Sällskapet uteslutit eller förnekat någon at tillika utgifva skrif-

ter om allmänna Uplysningen och Sederne? Herr Bokhandlaren frågar vidare: Hvartil skola de häftiga och orimliga declamationerna emot granskningar och granskare syfta? (Sällsk. Journ. p. 291.) Til ödmjukt svar länder, at de äro ditsatta, på det alle inbillske Pedanter och pamphlet-skrifvare, som nu eller framdeles, under namn af *Allmän Granskning*, eller hvilken annan titel som helst, författa critiker öfver Sällskapet och des Skrifter, skola där kunna läsa et för sig fullständigt och alltid passande svar; och dit får man för nu och framtiden äran at gifva dem anvisning.

Om sällskapets Journal utlåter sig Herr Bokhandlaren: "at där finnas flera stycken, som äro rent af brott emot fundamen-
 " förnuftet och smaken: at man med möda
 " kan *leta up* några, som *hinna up* til medelmåttan: at noga granska hvart och
 " et, vore at för grymt hämnas på läsaren
 " med den ledsnad man själf måste lida, då
 " man af recensent-pligt nödgats gå dem
 " igenom." (Ehuru själfve *Cobern* i straffpredikande icke kan jämnföras med vår moraliserande *Esop*, tyckes dock dessa uttryck vara för grofva at tilräknas honom själf, utan de tilhöra fäkert någon af hans *hemliga Socier*.)

Skall man på detta anständiga, ädla

och stolta språk igenkänna fundera förnuftets beskyddare, den höge smakens återställare, med et ord: den stora moderna granskaren välborne Herr Bokhandlaren G. A. S? Han har väl icke (af ädelt medlidande kan man tänka) räckt nämna dessa stycken, som innehålla brott emot fundt förnuft och smak; men han har sagt det, och hvem vågar då derom tvifla? Bäfven nu J små författare! eder hemsökelses stund är kommen! Bäfven för detta stolta lejon, som vill krålla alt under sin fot! Dock lysnen något til des förfärliga röst, och J lären genast erinra Eder, at *Esops* åfna i lejonets skepelse kunde, tigande för några ögonblick, åstadkomma fruktan; men hon skrånade, (ty när visste en åfna tiga?) och den fatala rösten röjde strax åfna-naturen. Derföre blef ock et mångdubbelt förakt slutliga resultat af hannes hjeltmodiga försök. Men det är *af recensent-pligt*, säger Herr Bokhandlaren, som *han nödgats genomgå dessa stycken*, hvilka han annars funnit *under critiken*. Hvem har pålagt välborne Herr Bokhandlaren den vanhedrande pligten at skriva grofheter och smädelser, om icke eget hjer-tas böjelser förenade med en obetänksam kitslighet?

Til at nu troget upfylla denna pligt, det är, at följa sin ädla böjelse och visa sin

høga smak, underrättar Herr Bokhandlaren allmänheten, at man aldrig på något språk kan fåga om et fruntimer, at *man hos henne funnit tröst*. Hos ädelfinnade och välgörande människor, vare sig fruntimmer eller män, har den arme och bedröfvade funnit och finner både hjälp och tröst. Denna fanning är lika klar, ehvad skugga och tve tydighet det låga och föraktliga löjet vill derpå kasta.

Om ej Herr Bokhandlaren redan tillräckligen i det föregående upptäckt sitt djupa förstånd, sin rättvisa och ärlighet, skulle hans jämnförelse imellan sagan om det lyckfäliga folket och *Bjuggs* skaldedikt öfver Sverige enfam fullkomligen derom öfvertyga.

Allmänna felet i dessa afhandlingar, säger Herr Bokhandlaren, är det *obestämda och origtiga, eller halfsanna*, — som råder både i tankar och styl, och som mer än ofta vanartar til fullt *non-sens*. Hvilken föllsam upptäckt! Förut hafva de lärde fökt at i tankar och satser finna fanning eller falskhet; men det var denne djupfinnige Bokhandlare förbehållet, at vid 18 seclets slut upptäcka icke mindre än half-fanning. De lärde påstodo förut i sin enfaldighet, at fanningen är icke mer än en; men nu lär Bokhandlaren *Silfversolpe* dem, at hon

är äfven half. En tanke eller fatts kan gifvas, som således icke är riktigt fann, utan ock falsk, ej heller riktigt falsk, utan ock fann, eller half-fann. — I samma mening Herr Bokhandlaren talar om fullt nonsense, gifver han således själf derpå et oemotfägligt exempel.

Slutligen tillägger Herr Bokhandlaren et prof af en afhandling, som prunkar med filosofiska grundfatser och historiska bevis. (Om grundfatser och bevis i en afhandling äfven äro fel, måste man genast derifrån frikalla Herr Bokhandlaren *Silfverstolpe*, som i sin brochure visat sig til dem vara en affvuren fiende.) Hans infall här öfver tyckes vara för mycket nävt, för at icke i hela sin vidd anföras. ”*Philosophisk, Grunder, Bevis* äro ord, dem författaren ej spart i denna afhandling; men det tyckes vara med honom i philosophien, liksom i Theologien med de mundchristna; de komma ej därför til himmelriket, at de beständigt ropa Herre, Herre!” Med detta affecterade och barnliga infall vederlägger Herr Bokhandlaren de i afhandlingen nämnde grunder och bevis. Se där prof på uplysning, smak och granskning. I afhandlingen läses: Med de gamle förstås egentligen grekiska och romerska folkslagen, i synnerhet under

deras florerande tilstånd intil deras välde
 aftagande och fall, samt de nationer, som
 igenom samtida händelser med dessa i hi-
 storien gjort sig kända, etc. Om en schol-
 gosse, som läsit någon grammatik, i denna
 mening misstoge sig på, at *dessa* svarade
 til folkslagen i föregående mening, förtjante
 han med rätta en alfvarsam schol-aga; men
 Herr Bokhandlaren, för at gifva nytt exem-
 pel på non-sens, låtsar icke känna det,
 utan frågar: *Dessa händelser? eller dessa*
nationer? eller händelser samtida med na-
tioner? I samma afhandling (pag 127)
 antager författaren såsom en erkänd philo-
 sophisk grundsats, at människjan öfver hela
 jordkretsen födes med lika naturliga själs
 och kropps förmögenheter. Philosophie,
 Moral och Gudalära förutfätta och stöda
 sig på denna princip: och hvarifrån skulle
 annars en allmän grund tagas til fanning
 och öfvertygelse, til lika mänskliga rättig-
 heter och skyldigheter, til lika förbindel-
 ser, til straff för deras fel och belöning
 för deras dygder både hos Gud och män-
 niskjor? (En felagtig och förderfvad phy-
 sik ändrar på intet sätt principen, utan är
 blott et individuelt undantag.) Men Herr
 Bokhandlaren vederlägger fanningen af
 denna grundsats igenom följande djupfin-
 niga anmärkning: *Denna jämnlighets lära*

skulle vi ej vilja införa i den allmänna uplysningen. Hvilken jämnlikhets lära skulle då Herr Bokhandlaren vilja införa i den allmänna uplysningen? — I slutet af nämnde afhandling står - - - Och i et Frankrike upftiga i våra dagar hjeltar, likafom champignoner uprinna ur jorden. Häröfver utbrister Herr Bokhandlaren: Hvilken präktig diction! och hvilken ädel liknelse! Lägg til: och hvilken uraktlåtenhet af criticus, at icke en gång efterse hvari liknelsen består, nemligen i fättet at hastigt upkomma, och bör aldrig sträckas längre. — Herr Bokhandlarens anmärkningar öfver Sällskapets schol-inrättning äro, både i lättfinnighet och löjlighet, fullkomligen svarande emot dem öfver Journalen.

Välborne Herr M. Docens och Bokhandlare! Ni är väl icke den förste, som liknar inbilliska ynglingar eller halflärdade pedanter, hvilka hos oss ofta uphäfvit sig til allmänhetens uplyfare och ledare, til allmänna granskare och högste domare öfver litteratur och författare; (ty när kunde väl fädane lärdoms hjeltar börja med mindre än at ogilla, förkasta och omskapa alt, som icke är efter deras trånga begrepp och lilla erfarenhet?) Men Ni är den förste, som, på et ovärdigt sätt och med så oanständig skrifart, angripit et helt Sällskap. Det up-

lyfta och ägta snillet framträder aldrig med påckande anspråk på universal-känedom, på allmän granskning; utan derpå skall man igenkänna charlatanen och forskrytaren. Ni har i eder brochure felat emot grammaticans första regler, Ni har skrivit omeningar, plattheter och ofvenska. Sanning i tankar, och anständighet i uttryck, som bordt vara edert första om icke enda systemål, hafva hos Er, i anseende til Sällskapet och des skrifter, fällan kommit i fråga. Med dessa ufelheter, Ni må kalla dem så mycket Ni behagar, *allmän granskning*, kommer Ni hvarken själf, ej heller leder Ni någon *författare til fullkomligheten.* *)

T.

*) Den som, utan gifven anledning, i offentliga skrifter anfäller andra med ohöflighet, bitterhet och et starkt bemödande at förlöjliga, har genom et sådant upförande förverkat rättigheten til deras aktning, och gifvit en råttmåtig orsak til vedergällning. Af sådan orsak har ofvanstående svar blifvit författadt, hvori Herr Bokhandlaren flera ovänliga angripelser och ogrundade tilmålen emot Sällskapet F. B., des schol-inrättning och journal uptagas och vederläggas. Och ehuru Sällskapet icke svarar på detta slags critiker, som vilja kasta skugga på redliga affigter, som försä anständighet och sedlighet, som åsidofätta sanning i saker och aktning

Kungörelse.

Denne Journals Utgifvare få tilkänna gifva, at de emottagit et anonymt bref af den 30 Maj, tillika med en tryckt afhandling för hvilken et rum i Journalen begärdes; men ehuru med betygande af den aktning och tacksamhet, som et ädelt och välment upfåt alltid förtjänar, nödgas de ur flera skäl underlåta tryckningen af det erbudna stycket, som visserligen äger förtjänst; men likväl, i mer än et afseende, behöfde lämpas efter sednare tiders strängare fordringar af förfining i allt som framlägges för Allmänheten. Förslaget til en ny inrättning må lämnas til framtidens kan hända ljusare dagar — At vidröra det nu, skulle lätt gifva någon qvick yngling utan förstånd anledning at leka med et ämne, som förtjänar filosofhens upmärksamhet

för personer, och som derföre hvarken uplysa eller gagna, utan endast förbittra; hafve vi dock icke trodt oss åga fullt skäl at neka införandet af detta svar, i synnerhet som författaren riktigt anført ur Herr Bokhandlarens egen skrift de ställen, emot hvilka han gjort anmärkningen, och derigenom satt den tänkande Allmänheten i tilstånd at själf granska och döma.

Utgifvarne.

och den känslofulles medlidande — och et dylikt skämt skulle gagna hvarken uplysningen eller federna. — Imedlertid har man anfett för en helig pligt at betyga infändaren en förtjänt erkänsla, och at förklara det man aldrig skall finnas trög at medverka til något för mänskligheten godt ändamål, få långt insigter och omständigheter det tillåta.

Annonce.

I anseende til Förläggarens (Bokhandlaren *Johan Dahl*) timade dödsfall, får man hos Allmänheten anhålla om benäget öfverseende med drögsmålet af detta häftes utgifvande. I slutet af nästa Augusti blir andra häftet färdigt, och sedan oafbrutet et hvarannan månad. Prænumerationsfedlar på denna årgång kunna emot 36 sk. erhållas i Dahlska Bokhandeln.

JOURNAL

FÖR

ALLMÅNNA

UPLYSNINGEN

OCH

SEDERNE.

UTGIFVEN

AF

SÄLLSKAPET F. B.

ANDRA HÄFTET

AF

ANDRA ÅRGÅNGEN.

STOCKHOLM,

Tryckt i KUMBLINSKA Tryckeriet, 1797.

Om Religionens, Regeringsfättens och Lagarnes olikhet hos forntidens märkeligaste Folkslag, samt verkan deraf til danande af deras Seder och Tänkfätt.

Di federnes renhet och förståndets uplysning utgöra grunderne til et folks välhet, följer naturligen at i samma mon de förloras eller villas, nalkas det förtryck eller undergång. Derfor är af mycken vigt at känna huru seder och tänkfätt danas. Och häfderne, som visa oss folkslagens öden och bestyrka denna lanning, lemna et rikt ämne til forskning häraf. De tyckas styrka, at här gifvas vissa tänkfätt hos åtskilliga folkslag, som de länge eller altid bibehållit, och hvilka likasom af naturen dem tilhöra. Fransosernes liflighet, Spaniorernes högdragenhet, Britternes butterhet torde böra härledas från denna grund: climatets verkan. Et kallt, strängt och rent klimat gör folket raskt, härdadt och friskt:

et varmt danar sine invånare svage, veklige och bójde för lättja. Et raske folk ålskar friheten, år tappert, arbetsamt och ståndaktigt. Et vekligt deremot år lättfinnigt, lättjefullt och slaviskt. Men lika ofstridig som den sats år, at klimatet verkar på fæder og tænkesått, år åfven den, at klimatets inflytande kan minskas och i det nærmaste quåvas genom Gudalårans, Regeringsståttets och Lagarnes. Inter stalle finnes dår Frihet och envælde icke omskiftat. De fordne Grekers och Romares tapperhet och frihets-ande taknas hos deras åttlåggar: och et dystert mørker hóljer nu Grekland och Egypten, konsternes och odlingens första fosterbygd. Detta alt har gifvit mig anledning til forskning, fór at af hæfderne ureta hvad inflytande några af de åldre folkslagens Gudalåra, Regeringsstått og Lagar kunnat medfóra å deras fæder og tænkesått.

Betrakteller ófver Naturen, des kjusande skónher, des fórvånande kraft, solens och stjernornas majeståt, årets vaxlande skiften och deras olika fórmåner hafva ofelbart gifvit människjerne första begreppen om Gud. Ófverensstømmelsen i hela skapelsen visade dem, at denne Gud icke kunde vara mer ån En. Tacksamheten gjorde Honom ålskad: magten fruktad. Men dessa kånslor blefvo ock et ursprung til villor. Tacksamheten fór

store mäns välgärningar och beundran öfver deras förvånande bragder sträcktes så långt, at de äfven åkallades såsom Gudar. Fruktan förföll til vidskepelse. Blodiga offer, äfven af människor, infördes. Mysterier, syner och uppenbareller troddes, och Gudalåran blef et medel at förvilla.

Naturen har ofelbart ämnat människorna til samhålls lefnad. En medfödd bøjelse för sällskap, vänskap och förtrolighet kan icke bestridas. Föräldrars omsorg för sina barns upfostran och outhörliga ömhet för deras våd, å ena, och barnens tacksamhet å andra sidan, är et naturligt ursprung til de första samhållen, dem en utvidgad slägt, inbördes behof och inbördes förklar snart gjorde vidsträcktare. Den mest ansedde, äldste, starkaste eller visaste blef anförare och styresman. Des domar och beslut årtlyddes och verkställes. Åkerbruket fordrade stadgade boningsplatser, vildheren försvann småningom, ordentliga samhållen grundlades och ordentliga lagar inrättades.

Häfderne anse Egyptierne vara det folk som först ågt lagar för Samhället, inrättningar för Gudadyrkan. Regeringsfättet var Monarchie, thronen årtelig: men ehuru Konungarne lyste af prakt och anseulig hoffstat, hade Presterne likväl högsta magten i sina händer. De omgäfvö Konungens person,

och beklädde alla viktiga ämbeten. Dem var tillåtet at opårat fälla omdöme om Konungens förhållande. De borde gifva honom råd och leda des beslut; de förvarade rikets handlingar, skipade lagen, upbuo beskattningen, och dem tilhörde en tredjedel af landets jord. När Konunga-ätten utfloknade, skulle den som valdes i stället tagas inom prest- eller krigsständet, men i alla fall, innan han emottog regeringen, initieras i Presterne samfund. De skola ägt många kunskaper, mycken vishet; men om så var, meddelades åt folket icke mer än som väl kunde öfverenskomma med deras egennyttiga affigter. Det viktigaste blef en hemlighet inom ståndet, deras tal förblommeradt med gåtor och allegorier, och deras skrift var hieroglypher. Allmänheten lemndes i okunnighet om Gudalårans inre fanningar, och fick blott behålla den grofva ytan, hvarigenom des tänkesätt blef förblindadt och des sinne fastadt vid beständiga ceremonier. Troligen för Åkerbrukets upkomst och hellans bevarande hade vissa djurs användande til mat blifvit förbudet; i längden tilegnades en del af dessa djur Guddomlig vördnad; andra åter en sådan orenhet, at deras blotta vidrörande fordrade religions ceremonier. Offren voro mångfaldiga och blodiga; deras fester oanständiga och förderfvande. Alt umgänge med utländningar var förbudet; man kunde icke

äta med dem vid samma bord, ännu mindre
 nyttja samma drickskärl; et medel at bibehålla
 mörkret och prestväldet. Folket var indeladt i
 trenne stånd eller classer. I den första voro
 prest-, i den andra krigsståndet, i den tredje
 alla öfrige landets invånare. Imellan dessa
 var ingen blandning; barnen måste ätnöjas
 med föräldrarnes stånd, och singo ej en gång
 vidtaga annat handverk eller näringsfång än
 deras fäder idkat. Lagarne voro stränge,
 men genom *Jus Talionis* afpassade. All rät-
 tegång utfördes skriftligen, och domarene för-
 bundo sig med den kraftigaste ed, at ej en
 gång låta sig af regeringens magtpråk ledas
 från rättvilan. Man måste i flera afseenden
 erkänna de Egyptiske lagars skarpfinnighet.
 Åkerbruket hedrades, och folket vandes vid
 ro och stillhet. Til förekommande af mord
 var stadgadt, at äfven den som såg en männi-
 skja i fara och icke hindrade et mord, miste
 lifvet. Til slafveriets mildrande förordnades
 dödsstraff äfven å en träls mördande. Til
 och med efter döden följde lagens hämnd.
 Den afidnes gårningar undersöktes, och fol-
 ket dömde offentligen huruvida han förtjänt
 begrafning: en lag, som sjelfva Konungarne
 voro underkastade: en lag, nyttig i sin in-
 rättning om den kunde bevaras från miss-
 bruk. Men om man bör sätta tro til flere
 håfderecknares vitsord, at röfvare och rjutvar

voro et særskildt skrå, med åliggende at sjålfve angifva det stolna emot undfæende af fjerdedelen vårder, tyckes detta bevifa at elände och tygelløshet fligit til den højd fom gjorde andra medel otilræckliga. Ågandet af flera hufrur var förbudet; en ofelbar orsak til Egyptiernes folkrikhet.

Egyptiernes anseende i forntiden var stort; men deras Gudalåra, Lagar och Rege- ringsfått innehøllo grundorsaker til deras oundvikliga fall. Ty genom en förvånd Guda- låra blef vidskepelse införd och förnuftet qvåfdt. Genom en förvånd statsförfattning hade Presterne fått i sina hænder magten at trycka och konsten at förvilla folket, och vande dem at blindt tro och blindt lyda. Derigenom at alla hedersställen voro hos vissa slågter årftelige och ingen våg fòr folket öppen at inkomma i deras samfund, inlågga fòrtjånst och vinna belønning, fòrqvåfdes all tåflan; och desutom kunde imellan så beskaffade særskilde classer ingen gemenskap och varagtig öfver- ensståmmelse bibehållas. De høgre föraktade, de lågre hatade, ingendera anlåg sig förenad med den andre, och samhållsbandet fòrfva- gades. Och då barnen voro fødde til et visst näringsfång, och ingen fick fòlja egen bøjelse, upkom naturligtvis et tvång fom nedtryckte fòrkofran och utveckling. Derigenom at för- akt fòr alt utlåndskt intrycktes i folkets sinnen,

vandes de at aldrig begagna sig af andres upptäckter eller förbättringar. Regeringsfättet verkade på federne, och de blefvo slafvilke, krypande och bedräglige. Egyptierne erhöilo namnkunnighet genom sina i början hastiga, och på den tiden viktiga framsteg i hyfsning och kunskaper: de voro desutom oförtrutne och slitige; men vunno aldrig någon slags fullkomlighet, smak eller snille. Perserne underkufvade dem, och sedan hafva de lydt hvar segervinnares magtpråk, alltid färdige at böja sig under oket, utan känsla för ära eller frihet.

Nåst efter Egyptierne i ålder voro Israeliterne. *Moses*, deras Lagstiftare, hade blifvit upfödd i en Egyptisk Konungs hof. Sit naturligen goda förstånd ågde han där tillfälle at odla. Det vann höjden af mänsklig uplysning då Gud Självalde honom til tolkare af Sin vilja. Mosaiska statsförfattningen förenar den andeliga och borgerliga lagen. Likasom i Egypten blefvo alla preståmbeten förbehållne åt en släkt, och ärftelige. Genom prästerne täcktes Gud styra folket. De förordnade om statens angelägenheter. De skipade lagen gemensamt med de äldste af folket. Et råd af 70 personer afgjorde de mest invicklade tvister. De tio budordens, med flere stadgars, förtrefflighet, vitnar om deras ursprung. Långe styrdes Israeliterne efter denne

grundlag, och blott vid vådeliga tillfällen antogos regenter. Åndteligen begärte de en Konung, ej-nog uplyste at blott styras af lagar. Dock ehuru Konungarne hade hela verkställande magten, och pålade skatt efter behag, voro de likväl förbundne at råtta sig efter lagen och kunde icke deri göra någon ändring eller tilökning. *Moses* fick väl Guds tillstånd at bibehålla åtskilliga Egyptiska religionsbruk, såsom offren, omskärelsen, förbud emot viss slags mat, råta badningar, m. m. en del för helfans bibehållande, en del kan hånda för at ej på en gång borttaga alla sinnligheter; men de inskränktes mycket, och förklarades sedermera icke höra til själfva väsendet af religionen. Utom Presterne voro alle skyldige at til landets försvar bära vapen. Husfädernes myndighet öfver sina barn och slafvar var anseelig. I öfrigt voro alle jämnlige, och endast åldern gjorde skillnad. Jorden var delad imellan slågterne, men Presterne behöfde hvarken få eller skåra, utan lefde af tionde. Hvert sjunde år var helgadt til hvila. Då arbetades icke, och inga skulder fingo utkrävas: då frigåfvos alla trälar, som voro af egen slägt. Hvert femtionde år försvann all enskild gåld, då alla jordaköp uphåfdes, och hvar slägt återtog sit. Härigenom bibehölls jämnlighet i förmögenhet. Åkerbruk och landhushållning voro deras näringsfång.

Ingen ansåg sig ovärdig at deltaga i arbetet. Saul körde fina oxar äfven sedan han blifvit Konung. Deras förakt för hedningar sträckte sig äfven til desses konster och vetenskaper. Icke obekante med Österländska våltaligheten, låra de varit nog okunnige i konster och handslögder; tils Templets byggnad införde dem. Presterne voro deras häfdetecknare. Upfostran inskränkte sig inom kannedomen af *Mosis* lag, förfädernes bedrifter och kroppens härdande. Tapperhet kan icke fränkännas dem. Månggifte var tillåtet och mycket öfligt. Lagen upmuntrade på flerahanda lätt folkökningen. Också blef detta folks tilvext förunderligen stor. Deras rike var mågtigast i de förste Konungarnes tid, sedermera blefvo de delade af tvedrägt, tryckte af tyranniske Konungar, och kunde icke emotstå mågtige fiender; dock kostade deras kufvande och Jerusalems slutliga förstöring dessa ganska mycket, hvilket, jämte Judarnes ouphörliga ståndaktighet, at, oakadt förtryck och de fastligaste förtöjljeller, bibehålla sin tro, sina gamla seder och tänkesätt, nogsam vilar Gudalårans och lagarnes verkan.

Då inflytandet af en Låra, som inpräglar moraliska sanningar, icke annat kan än vara förmånligt, och medföra et folks förädling; då leder deremot den Låra, som blott höjer sinnligheten och lifvar inbildningen förr eller

fenare til yta och lättfinnighet. Sådan var de fordne Grekers. Deras Gudars antal var stort; hvart stånd, hvart näringsfång, hvar konst hade sine särskilde beskyddare; och desse Gudar anfågos åga alla mänskliga laster. Flere lärde hafva väl påstådt, at nyttige länningar under dikter och allegorier voro förborgade. Om så förhåller sig, kunde det såsom förborgadt ej hafva inflyrande på folket, hvars upmärksamhet endast fästades vid Oracler, Högtider, Ceremonier och Lekar. Oracler lemnades på flera särskildta ställen; hvilka voro merändels tvätydiga, så at meningen berodde på uttolkaren. Deras inflyrande på hopen var mågtig: ock så nyttjade många store lagstiftare och fältherrar dem til utförande af sina affigter: bedragare, at förvilla Grekernes, i synnerhet Atheniensernes högtider voro mångfaldiga, skiljagtiga til ursprung och ändemål, olika på olika ställen. De Ceres til åra i Eleusis inrättade höllos i mycken helgd, fordrade initiation och tyshet. Cicero påstår dem hafva bidragit til det behag, den mänsklighet, ömhet och belevnhet som utmärkte Athenienserne. Men då man nu icke kan genomtrånga hemligheten, och således de Eleusiska mysteriers inflyrande til sedernes förbättring är ovifs, är de Bacchanaliske högtiders verkan til deras förämring känd och uppenbar. Grekernes

Gudalära, i och för sig själf betraktad, upmuntrade icke några moraliska dygder och verkade blott vidskepelle och låtsinnighet; men genom et klokt användande blef den likväl et medel at lifva känslan för ära och befordra kroppens härdande. Detta skedde genom inrättningen af lekar vid alla religions högtider, och hufvudsaktligen genom de Olympiska spelen. De voro hjeltars tidsfördrif, hjeltars skola: de danade ynglingen til krigare, stärkte hans helsa, härdade hans kropp, förenade styrka med vighet, och bidrogo til täflan imellan Greklands färskildta folk. De gånvo anledning til vitterhetens första upkomst, sträcktes sedermera äfven til täflan imellan vittra arbeten, upmuntrade och lifvade snillet. Men lika som många andra nyttiga inrättningar, förföll äfven denne til yterlighet. I stället at en lagerkrans var den enda belöningen, utdelades sedermera äfven penningar, hvilka medförde omätliga utgifter och blefvo en tunga för staten.

Et af ändemålen med Olympiska spelens inrättning lår äfven varit at utbreda en samhälls-ande imellan Greklands färskildta folk, och genom närmare umgänge förena dem med vänskapens och förtroendets band. Stadgandet af den bekanta domstolen Amphictuon, hade samma affigt, at af hela Grekland lika som göra en enda stat; men dessa färskildta

folk hade enskilda affigter, och den tidens uplysning var ej mågtig at öfver dem legra. Spartas och Athens stridigheter gjorde detta kloka försök utan verkan, och upväckte de inbördes krig och misshälligheter som slutligen medförde frihetens förlust. Flere af Greklands småstater skulle väl vil fir regeringsfäkt och lagar kunna förtjäna at omröras, men vi tro ois likväl nu endast böra inskränka vår undersökning til de namnkunnigaste, Sparta och Athen.

Spartas besynnerliga och onaturliga lagar voro inrättade af *Lycurgus*: en nyttig medborgare i Sparta, en skadlig medlem af mänskligheten. Han ville dana et folk som lika i rättigheter, feder och ågodelar, icke skulle känna olydnad eller oordning, som tyflolöst större delen af dagen, ej skulle förfalla til vecklighet, som tappert, oöfvervinneligt, allmänt vördadt, skulle åtnöjas med sina inskränkta gränser, icke inkräcka, icke öfvertalla: men han fäste härvid ingen upmärksamhet på de fanningar, at tyflolöshet strider emot naturen, och at Spartanerne icke kunde bestå utan genom likars förtryck och tråldom. Högsta magten i denna stat var delad imellan tvänne konungar, senat och folket. Konungarne förde befälet i krig, men i fredstid ägde de föga mer än namnet och rättigheten at föra ordet i senaten. Senaten,

som valdes af folket, fattade beslut, dem folket likväl borde stadfästa och kunde förkasta. De fem Ephorer, hvilka skulle vaka öfver frihetens vid magt hållande, ombyttes årligen, hade inleende öfver skattkamaren, kunde straffa och affätta lenatorer, och genom sina föreställningar verka ändring äfven i Konungarnes beslut. Alle, utan årskilnad, voro underkastade lagarne, på hvilkas verkställande enskildt godtrycke icke hade minsta inflytande. Lacedemonerne voro frie och lydde ingen annan magt än lagarnes, hvilket äfven hade den verkan, at ända til Republicuens slut man aldrig märkte hos folket någon gånning, eller af konungarne något försök til rubbning. Men själfve desse lagar voro besynnerlige, hårde och onaturlige, Tapperheten ensamt berömdes, segrare belöntes och deras aska hedrades med grafvårdar; men Spartanerne voro förbudne at befatta sig med handel, segla ellet strida til sjös: at vinnlägga sig om konster och vetenskaper, idka handverk eller odla jorden. Det ena anlågs onyttigt och det andra slafviskt. Desutom sträckte lagarne sig til de minsta delar af federne och allmänna lefnadsfätter. En gift man fick ej oftare, än på föreskrifne timar, se och lefva med sin hustru: men han ågde rättighet och var äfven i vissa fall skyldig at tillåta flere blifva delagtige af hennes behagligheter. Båda

könen hade gemensamma badhus, fågtade och dansade blottade inför hela allmänheten. Blygsamheten, denna få älskvärda egenkap hos det täcka könet, och själftva äktenskapets helgd blef väl härigenom förlorad; men *Lycurgus* vann sin afsigt, at i det närmaste kräfta kärlekens vålde; och hade förekommit de svåraste påföljderne genom barnens upfostran på allmän bekostnad. Det var icke någon tillåtelse at spisa vid eget bord, hvarföre alla måltider skedde gemensamt och anrättningarne voro för alla lika, tarflige och inkränkte. Själftve Konungarne voro härifrån icke undantagne. Kläddräkten var föreskrifven, enkel, men snygg. Deras hus skulle vara utan prydnad, väggarne timrade med yxa, portarne tillskurna med säg. Myntet var af jern, alla andra penningar förbudne. Desse inrättningar förekommo vecklighet, bibehöllo jämnlighet i lefnadsfört och ågodelar; och samma jämnlighets-principe blef ännu kraftigare bestämd derigenom, at alla barn upfostrades tilhopa, altifrån deras födsel, och njöto lika undervisning, lika öfningar. Upfostran var i högsta måtto strång. Lydnad och vördnad för lagarne inpräglades från späda åren, och likafom intrycktes i deras själ. Hvert ögonblick vakades öfver elevernes upförande. Alla tidsfördrif och barnnöjen betogos dem, alla förseelser straffades hårdt, de risades en gång

gång om året på *Dianas* altare, blott för at vånas vid plågor, och deras kroppsöfningar voro oftaft blodige, ofta omånsklike. Detta inplantade hos dem grymhet och vildhet, hvarom deras affkyvärda upförande emot sina slafvar *Heloterne* i tynderhet vitnar; men de blefvo tillika tappre, oförskräckte, sluge, ståndagtige i sina tänkesätt och beslut, och utmärkte sig för en oinskränkt kärlek til frihet och åra. Sjelfva naturens känslor voro kufvade, och man fällde ingen tår öfver förlusten af en son, en vän, en bror som föll i striden, men väl öfver den som frållat sig med flykten. Så länge Spartanerne voro nöjde at försvara sina gränser, voro de oöfvervinnelige, men då herrskningslystnaden förledde dem at inkräkta, och nödvändigheten för et aflåge krigs förande, förmådde dem at åndra *Lycurgi* lag, införa guld- och silfvermynt, samt bygga en flotta; var en af grundpelarne i statsbyggnaden bruten, feder- nes renhet och enfald förföll, Spartas åra aftog, och des frihet gick förlorad.

Spartas granne och rival var Athen; denne stat, som styrd efter den odödlike *Solons* lagar, blef en prydnad för verlden. En senat af 400 personer underlökte statens angelågenheter, och beredde dem til folkets prötning. Verkställande magten bestyrdes af *Archonter*, valde blott för et år. Folket fick

endast öfverläggga om de ämnen Senaten fö-
 rebragte, men deras vilja blef lag, och de
 ensamt egde rätt förklara Lagen. Hvar och
 en som behagade fick tala offentligen, upplysa
 saken och yttra sina tankar. Arcopagen,
 denne domstol, så vördnadsvård för sin oväl-
 dighet, billighet och klokhet, så berömd af
 alla häfdetecknare, dömd öfver brottmål, och
 hade inseende öfver lagskipningen och federne.
 Upfostringsverket besörgdes med yttersta om-
 sorg, så at barnen undervistes ej allenast i
 lagen, krigs- och sjömanskonsten, och up-
 muntrades til tapperhet, utan äfven i vitt-
 het och vetenskaper: ej allenast i öfningar
 som hårdade kroppen, utan äfven i dem som
 uplifvade; såsom Dans och Sång. Lydnad för
 lagar och styresmän inplantades icke med
 tvång, utan genom öfvertygelse. Upfostran
 ingöt frihetsanden i deras själ, regerings-
 sättet bibehöll och likasom förenade denna
 känsla med naturen. Deras allmänna sam-
 munkoinster voro väl ofta bullrande, folket
 ofta deladt i partier; men et fiendligt anfall
 förente dem, och minsta skymt af fara för
 friheten kom dem at glömma alt annat. Och
 denna känsla för friheten var äfven en orsak
 at de fruktade hvar mågtrig medborgares
 affigter, at de största förtjänster ofta icke
 kunde frälfa en sådan från ostracismens följ-
 der. Frihet och tapperhet äro merändels

oskiljagrige. Belöningar gifne åt segrare: låtsal öfver de i fosterlandets tjänst omkomne, atkunnades inför hela menigheten under Religionens högtidligaste ceremonier: det Allmännas omsorg för torftige, lärade och för de i krig fallnes föräldrar och barn, detta allt verkade i sin mån, och Athenienserne upfylles af et mod, en tapperhet som gjort dem odödliga. Farlige för sine styresmän, fruktansvärde på stridsfältet, voro Athenienserne ådelmodige mot de öfvervunne, milde mot sina underhafvande, sina slafvar och äfven mot de oskälige djuren: och huru kunde de blifva annorlunda, då deras upfostran hade varit mild, deras lagar voro billige och deras förnuft odlades. Men deremot verkade de många ceremonierne i Gudalåran, lekar och spectacler för mycket på deras lifliga själar, och de blefvo låtsinnige, rörde af yta och smicker, fallne för pragt och öfverflöd. Deras handel, deras krigståg förskaffade dem rikdomar: och ehuru de använde stora summor til allmänna inrättningar och stadens prydnad, började likväl veklighet allt mer och mer taga öfverhanden, hvarigenom sederne försåmrades, sinnliga nöjen enlångt värderades, statens medel derpå förlöstes, nyttiga kunskaper och öfningar försumrades, och Athens åra förlorades. Den store *Demosthenes* sökte för-gåfves lifva deras mod; *Philip* af Macedonien

underkufvade dem, och friheten förlöfvann. Dock bibehöll kärleken för friheten sig så länge, at de, til och med efter *Cæsars* död, upreste årestoder åt *Brutus*; och deras insigter i vitterhet, vunno Roms vördnad, och blefvo des schola och eftersyn.

Flera lärskildta folkslag tyckas åga rätt til vår granskning, Assyrier, Meder, Perser, Inder, med flera: men dels är den kannedom vi om dem ege ganska ofullkomlig, dels kan hvad om Gudalårans och Regeringsfättets olika inflytande hos Greker och Egyptier redan är sagdt, i det närmaste til dem låmpas, och dels tillåter gränserne af denne afhandling ingen vidlyftighet, hvarföre vi vände vår upmärksamhet på et folk, som til sin upkomst, sit tänkelätt och sit näringsfång är olikt de föregående. Carthago ågde sit ursprung från *Tyrus*, och hade en Republicansk statsförfattning. Des Gudalåra, lika med Grekernes, var åfven ryslig genom de tåta offer af likars blod, som en olycklig vidskepelse infört. Handeln gjorde Carthagos upkomst, handels alt för stora inflytande des undergång. Alle handlade, til och med statens högste styresmän. Allting såldes, til och med statens ämbeten. För enskild vinning glömdes det allmännas väl. Vinningslystnaden förledde dem at göra eröfringar, Inälheren at pressa sina underhafvande, Själve utan mod, satte de

sin lit til legda troppar. Inveklade i krig med Romarne, nalkades de sit fall. *Hannibals* rapperhet gjorde vål motståndet långvarigt, och visar hvad en enda person kan göra til en stats uprätthållande; men han blef lemnad utan understöd, öfvergifven af bundsförvarer; des styrka löstade, och Carthago förstördes.

Romerska Håfderne visa oss et folk, som närmast upnådt hvad så många ålyftat: Herraväldet öfver jorden. Des förste grundläggare var *Romulus*, des förste lagstiftare *Numa*. De mottogo styrelsen öfver en sammanräffad folkhop, och danade et samhälle. *Romulus* upmuntrade rapperhet: *Numa* vördnad för Gudarne och böjelsen för Åkerbruk. Deras Gudalära var i det hufvudlakliga lika med Grekernes, men de Romares särskildta Palladium och Ancilia samt helgade Capitolium, jämte löftet om herravälde öfver jorden, styrkte krigarens mod och förekom misströstan i de största faror. Intet viktigt företogs utan gynnande Aupicier från deras Orakel; et medel, som gjorde håren visis om rättvisan af den sak han förfäktade, et hemligt medel i de mågtiges hand at styra folket. *Romulus* hade gjort skilnad imellan Patricier och Plebejer. De förre skulle utgöra Senaten, väljas til alla ämbeten: de sednare voro blott väljande. Patricierne tillställde konunga-magtens afskaf:

fande, och ville ensam styra: de sednare sågo och hindrade deras affigt. Här af allstrades outhörliga stridigheter. Consulernes magt inkränktes. *Tribuni Plebis* förordnades. Rättigheten at beklåda ämbeten delades. Folket afgjorde på sina sammankomster statens viktigaste angelägenheter, stiftade och skipade lagen, och ville på sin sida med lika ifver inkräkta högsta magten.

Krig och hämnd var de Romares första näringsfång. Religionens inflytande och Gudarnes löfte om herraväldet öfver jorden, frihetens och fosterlandets försvar emot stridbara grannar, segrares triumpher, åra och belöningar, fädernes lärdomar och efterdömen voro grunder til deras tapperhet. Lagarnas föreskrift om vissa krigsår innan de högre ämbeten kunde erhållas: deras inrättning at blott de bättre classerne hade sig förbehållne åran at draga i fält och vinning genom byte, tillika med Senatens omsorg, at, til undvikande af invärtes buller outhörligen skapa krig; detta alt gjorde krigstjänst til en åra, til et nöje, til en vana och et behof. Det anseende åkerbruket hade, vande Romarne vid tarflighet och arbete, hvilket bidrog til sedernes renhet, hvilken upfostran inplantade, och inrättningen af Censorer bibehöll. Borgareråts utdelande år de bäst ansedde af öfvervunna folk, ökade gode medborgares antal, och coloniernes in-

rättning betogo dem, som utan förmögenhet och näringsfång alltid äro färdige til utväfningar tillfälle dertil. Lagarnas naturliga billighet och lagskipningens noggranna utöfvande gjorde dem vördade, staten ålskad. En ed förbandt håren at åt staten lemna legrarnes rof och afvakta belöning; men denna belöning var icke afpassad efter förtjänsten. Statens tappre förivarare måste ofta sucka under behofvets börda och tryckande följder, när de mågtige egde alt.

Då Roms lyftemål var at beherrska hela jorden, gjorde des härars ståndagtighet och hårdighet, samt des anförares utmärkta egenskaper det möjligt, men Senatens statskonst ställde det i verket. Denna statskonst, som lärde at nyttja omständigheterna, at afpassa tid och tillfälle, at sluta förbund med den svagare, at först utmatta sina bundsförvanter, och aldrig låtta hela sin magt på vågspel; lärde äfven at försoffa fiender i vållust, at upväcka oenighet, at förtrycka under sken af beskydd, at bryta förbund på tilgjorda skäl, förklara fredsartiklar efter behag, samt bruka konstlade uttydningar — och Romerska årligheten gick förlorad. Asiens rikdomar redade, des yppighet läckade, de öfvervunne plundrades, och deras skatter kommo i legrarnes händer. Öfverflöd och högfärd gjorde jordens odlande för jordens beherrskare

osmakligt. Sederne förföllo. Lagarne skulle hämma öfverflödet, men det hade redan fått insteg hos lagarnes verkställare och i folkets sinnen. Olikhet i förmögenhet verkade förtryck, och Graccherne, som ville återställa likheten, föllo offer för sit nit. Det, til bibehållande af förening imellan stånden, förut så nyttiga Clientelet blef nu et medel at skaffa sig anhang. Borgarerätt tildeltes alla Italienska folken. De nye medborgarne styrdes af enskilda affigter, voro clienter af enskilda familier och leddes af dem. Krigsfolket flera år qvarhållne i fält, glömde sina förbindelser emot staten, erinrade sig blott kärleken til sine anförare. Senaten var fal, des anseende förföll, och des befallningar föraktades. *Sylla* rågade med våld in i Rom, *Cæsar* passerade Rubicon och — Friheten var förlorad. *Augustus* och *Tiberius* stadgade envålde. Kriegen och triumpherne uphörde, och legde soldater bevakade staden. De fordna lagarne ändrades, och de nya blefvo et chaos. Lif och egendom berodde på envaldsherrens godtrycke, Senaten blef en flock krypande slafvar. Folket som genom krigens slut och regeringsfåtrets förändring blifvit syfslöst, som af *Kejsaren* fick bröd utdelt, och insöfdes med dagliga skådespel och nöjen, blef vekligt af lättja, til seder och tänkesätt förderfvadt. Så föll *Romerska* magten.

Några förut nästan okända folkslag utförde detta verk, blefvo en skräck för verlden, och gjorde en fullkomlig förändring. De förtjäna derföre at närmare kännas; och som de voro af samma ursprung med våra förfäder och med dem egde en nära likhet i Gudalåra och Regeringslåt, tro vi oss hafva beskrifvit dem och alla öfriga nordiska folk i och med det samma vi genomgå våra egna häfder.

Oden, en af verdens störste män, gaf Svenska Gudalåran en ny riktning. Han styrde et folk redan då raskt, friskt och hårdadt; et folk, som med Naturens enfald förenades dygder, et folk som af egen böjelse undergifvit sig hans betäl, och hvars oin-
 skränkta vördnad han egde. Detta folk och sig själf ville *Oden* göra lika namnkunnigt, ville hos dem för alltid inpräglade tapperhet, frihet och hjältemod, och befästa dessa tänkesätt med de starkaste band. För denna affigt ansåg han alla medel löfliga, hvarföre äfven Gudalåran omskapades. At tapperhet utlofvades den största belöning efter döden; den sege, förlagde och nedrige hotades med eviga straff. *Odens* himmel stod öppen för hvar och en, som på stridsbanan eller genom annan våldsam åtgärd slutat lifvet; men var stängd för dem, som af fruktan för döden heldre valt at tråna af långsam sjukdom och

90

ålderns bräcklighet. Offer inrättades, och äfven likars blod utgöts at blidka Gudarne då djurens icke ansågs tillräckligt. Høgtider stadgades til åkallan och böner om lycka i krig, och om en god årsväxt, samt til tacksamhet för erhållen skörd. Ceremonierne voro enkle, men vördnaden desto större, ty nit för sin Gudalåra utmärkte Nordens invånare. Gudalåran verkade i samma mon på allmänna tänketåttet. Åhåga at inlägga ära och utmärka sig genom hjeltebragder ansågos för de heligaste pligter och följdes utan tvång. Glade gingo de i striden, såkre om Odens hjälp, glade mottogo de döden såkre om des Vallhall. När ålderns svaghet började märkas, valdes heldre at störta sig utför åttstupan än fördraga ovifshet om sit tilkommande öde, och själfva kärleken för lifvet måste gifva vika för Gudalårans inflytande. Den oinskränkta magt *Oden* hade, hårrörde af det anteende han egde hos folket; men den uphörde med honom, och des efterträdare hade blott inseende öfver offren, den verkställande magten, befålet i krig och lagskipningen, hvarvid en senat af tolf Drottar biträdde. Högsta magten var hos folket, som på Allhårjar Ting fattade beslut, dem Konungen borde verkställas, men ej kunde hindra eller bryta. Lagmännen voro deras Folk-Öfverstar, som kommo själfva Konungarne at bafva.

Man kände inga andra magtspråk än öfvertygande skäl: ingen skillnad af stånd. Alle voro jämnlige i röster, i rättigheter. Fäder-neslandet förklarades äfven af alla. Ingen var och ingen ville vara undantagen. Vid påkommande hårfårder utgjordes skatter. Desimellan ledde Konungen och bestyrde offren med inkomsten af sina gods, Upsala Öde kallade. Lagen förklarades i Domarens minne. En naturlig billighet och vedergällnings-lagen var des rättesnöre. Allmänna brott straffades strängt; stöld medförde tråldom, nidingsverk årens förlust. På enskildt förolämpande följde enskild hämnd. En hufvaders våld öfver hustru, barn och trålar var nästan oinskränkt. Månggifte var tillåtet, men föga vedertaget, tråldom gångse, men trålarne voro mest krigsfångar och brottförlige, få frivillige. Odens statsförfattning hade för ändamål at bibehålla kärleken til frihet och själfständighet. Vördnaden för Gudarne förenades med begäret til krigsbragder, efter frihet och åra. De verkade gemenlamt på leder och tänkelätt. Måda och arbete ökade styrkan, och upfyllde de inskränkta behofven. Ålderdomens tröthet var den enda lärtja, och tiggare och uslingar funnos icke. Hvar och en var herre i sit hus, öfver sin jord och egendom: derföre fanns ingen slafvisk känsla, ingen list, intet svek i deras bröst. Uprigtige i upförande,

trofaste i löften och vänskap, kände de intet annat ljus än det Naturen själfmant meddelte, ingen annan lärdom än Runors tolkning, ingen annan vittherhet än ofullkomliga hjeltdigter. Jagt och fiske var på en gång deras näringsfång och tidsfördrif, boskap deras förnämsta egendom. Deras hus voro utan bekvämligheter. At neka en resande gästfrihet ansågs för nidingsverk, och derföre var en resande allestädes välkommen; man sökte fågna och roa honom, släppte honom med saknad ifrån sig, och ledlagade honom på vägen. Barnens upfostran var sträng, och tjänte at hårda och våna vid arbete. Ofta upfostrades de hos andra, och flere tilhopa, hvilka kallades Fosterbröder. Deraf upkommo de så kallade Fosterbrödra-lag, som var en ouplöslig, helig, förtrolig vänskap i lif och död. Men det hade äfven sina fel. Lika stark som deras tacksamhet för åtnjutna vålgärningar, var deras hämnd för lidna oförrätter, hvilken var utan förskoning, alltid ryslig, ofta blodig. Tapperheten och begärelsen efter krigsåra sträcktes til mitsbruk. Jordens odling försumrades, och det nödvändiga togs med våld på främmande kuster. Sjøröfverier och Vikingsfärder ansågos både löfliche och hedrande, och ungdoms-åren användes merändels på slika bragder. Til och med deras lekar voro halsbrytande, och

ljufgheten af en älskarinnas känslofulla ömhet måste gifva vika för den åran, at genom våldfamt frieri eröfra sin brud; en plågted, som likväl icke var så besynnerlig på en tid, då själfva fruntimren kunde våpna sig med hjälm och brynja, göra hårfårder, och anföra folkhopar.

Men dessa villor försvunno, och våre fåder tillika med hela då kända världen nalkades en betydlig förändring. Tvänne nya Gudalårer utspriddes och troddes, af hvilka den ena til sin grund fällsk, den andra til sin grund ren, men förfallskad, bågge bidrogo til mörker och federnes förfämring. De Romare, världens förtryckare, blefvo nu själfve förtryckte. Barbarernes våld härjade jorden: alla fornridens lagar glömdes och förlorades, tygellöshet och frihet anfågos för det samma, och det var detta elände och mörker som utmärkte Medeltiden.

At Gudalära, Regeringsfått och Lagar hafva et mågtigt inflytande på leder och tänkesfått, som i det närmaste, om icke helt och hållet, quåfver climatets, och verkar et folks förbättring eller fördårf, altid des förändring, torde härigenom vara visadt. Gudalårans inflytande utmärker sig antingen derigenom, at den tyglar passionerne och utgør et band, eller derigenom at den uplyser förståndet. De

hedniske hade blott det förra til affigt. An-
tingen egde deras förste Lagstiftare ej själfve
nog uplysning, eller anfågo de ännu för ti-
digt at verkställa det lednare. Svårigheten
ar i början göra intryck på folket, förmådde
dem utan tvitvel at använda ceremonier och
finnlighet, som åtminstone bordt ledernera
inskrånkas. Den förderfliga sats, at qväfva
förståndets bruk såsom skadligt och förblin-
dadt, och blott inprägla en blind tro, hade
de väl icke; men deras lära uplyste ej, utan
villade med falska satsar, medförde vidske-
pelse och mörker. Regeringslåttet, då det
innebår mera tvång än som är nödvändigt, då
den Styrande icke vill eller behöfver gifva
skål, utan blott magtpråk, danar slatveri och
förtryck, qväfver all känsla för åra och dygd.
Lagarnes förtrefflighet består i deras bild-
ning efter naturen, i ordning, korthet och
redighet, i belöningarnes noga öfverensstäm-
melse med förtjänsten, borgerliga dygders up-
muntran, och i straffets afpalsande efter brot-
tet. Men samma lagar, som äro förtrefflige
at dana et folk, äro ej derföre passande för
des bibehållande, och at stadga lagars oförän-
derlighet är således en irring. Vi vete des-
utom at de bästa lagar gagna föga, om verk-
ställigheten ej är noggrann; om rättvisan möj-
ligen kan blifva fal, och billighetens grunder

obestämda. Vid tillämpning af dessa anmärkningar til de omnämnda folkslag, finner man at intetdera egde en rätt uplysning.

Efter Metafasio.

Där, djupt in i skuggrika lunden,
 Där mörkret med ljuset sig blandar,
 Där goda och lyckliga Andar
 I salighet hånryckte gå,
 Där susa om midnatts-stunden
 De hemska och klagande vindar,
 Bland skyhöga, åldrade Lindar,
 Som spridda bland Asparne stå.

Där, längst ned i ensliga dalen,
 Vid brådden af forlande bäcken,
 I skygd af den skuggande häcken,
 Bland mjåltfjuka, vilda behag,
 En vån af de hemliga qvalen,
 En gammal bekant utaf nöden,
 I orålig vântan på döden,
 Framlefver sin forgliga dag.

Han lefvat för mycket i världen
 Och nog af des qual hunnit smaka,
 At ej med förakt se tillbaka,
 Vid aftonen af sina dar;
 På all denna fanslösa slården
 Och alla de ljugande nöjen,
 Och alla de qual-följda löjen,
 Som lyckan åt dåren bespar.

O! Följ mig, min *Thilma*, i lunden,
 Då *Cynthias* darrande lågor
 På lugna och stillade vågor
 Nedsänka sit sorgliga sken;
 Den heliga midnatts-stunden,
 Då själen för känslorna vakar,
 Och ryckt från det jordiska smakar
 En vållust som Änglarnes ren.

I grottan vid *Claudios* fida,
 Där lysnande Andar omlvåfva,
 Där heliga rysningar bäfva
 Igenom vårt svallande bröst,
 Hans himmelska vishet skall sprida
 Et lugn i de stormande hjertan;
 Och minner af qvaler och smärtan
 Skall bortdö vid *Claudios* röst.

Du darrar, min *Thilma*! — Jag kände
 En slägt af din suck — och Du håljer
 Dit öga med slöjan, och följer
 Din *Lelio* med stapplande fjät. —
 En touche af din kind — hvad den brändet
 Du fruktar den nattliga stunden,
 Den hemska beandade lunden,
 Men näns icke låga mig det.

En Ängel för Änglarne bäfva? —
 Den milda förtroliga susning
 Var kyfs af en Ande, hvars kjusning
 Din himmelska skönhet har väckt.
 Jag ser dem — de leende tvåfva
 Kring jordiska systern, och Imeka
 Des oskuld, och rycka sig leka
 Med en af sin heliga slägt.

Där ser Du hans boning vid bäcken
 Förgylld af de blygsama blickar,
 Som *Cynthia* leende skickar
 Sin gamla, förtroliga vän —
 Men, grottan är tom — där i häcken
 Bland drömar om fällare öden,
 I samtal med hjertat och döden,
 Den åldrige dröjer väl än.